

Vårdkasen minner om ofärdstid

Elon Sandberg

Iden äldre försvarsberedskapen utgjorde vårdkasarna en viktig del i ett varnade signalsystem vid anfall mot riket. Genom att kasarna var placerade på högt belägna platser syntes deras olycksbådande eld vida omkring. Efter Gästrikerekusten fanns vårdkasor på Limön, Eskön, Iggön och Skämmningsberget vid Gåsholmarna. Även på andra platser har kasor funnits, men där har man bara namnet att gå efter. T.ex. Utvalnäs som, enligt namnforskarna, kommer av Utvardhnäs, vars första del betyder utvakt, dvs, person som höll vakt mot främmande anfall och gav varningssignal genom att tända en vårdkase. Vidare Vålberget i Trödje, Vårdkasberget efter Hamrångekusten och Vettåsen i Järbo.

Vite och böte är gamla namn för vårdkase. Det första ingår i Vettåsen enligt professor Ivar Modéen i boken "Skeppsnamn och skärgårdsnamn". Boken ger många intressanta upplysningar om namnforskningen kring vårdkasarna.

På Sätträåsen har även funnits en kase. När skeppare Sloholm 1715 av misstag tände kasen på Limön reagerade "valbyggarna" och tände kasen på Sätträåsen.

Vårdkasarna var mest utbyggda efter kusterna, men man har belägg för, att kasor har funnits långt inne i landet. Ett av de äldsta bevisen för byggande av vårdkase finns i Snorre Sturlasons skildring från 900-talets Norge. För Gävles del omnämnes vårdkasor första gången i handlingar från 1670-talet.

Vid vårdkasarna fanns vakter för att speja efter fientliga fartyg. Försummelse i vakthållningen straffades med dryga böter. Fängelse i åtta år på bröd och vatten omnämnes från Karl XII:s tid. Radar och andra moderna tekniska varningssystem har övertagit eldens varnande sken mot fientlig fara. Men längst ut på Iggöskaten finns rester kvar efter en vårdkase, den enda bevarade inom landskapet. Den torde ha blivit uppförd vid 1808-09 års krig och haft en omkrets på 18 meter och en höjd på 5-6 meter. Grova stockar placerade på stenar har varit underlag för grenar och ris. I botten av kasen finns en sönderfallen tjärtunna. ☀



*Vårdkasen på Iggöskaten år 1936. Märta Iggmark, till vänster, och Ingrid Iggmark, senare gift Björk.
Foto: MARTIN IGGMARK*

[Hillebygden, Nr. 2, 1996]